№ 82: ІСТОРІЇ, ЯКІ МИ РОЗПОВІДАЄМО

Історії, тривкіші за людей

ВОЙЧЕХ СУРУВКА

28 ЛИПНЯ 2021

Використання мови — це справа дуже відповідальна. Історії, які ми розповідаємо, залишають слід у людях. Інші можуть погоджуватися з нашими словами чи, навпаки, їх відкидати, але сказане так чи інакше змінює їхнє життя. Тому вже давні мудреці застерігали від необачного використання мови.

Josh Withers

Промовлені слова мають вагу, і їх надмір може виявитися непідйомним. Плутарх попереджав про прикрі наслідки балакучості: втрату здатності слухати, поверховість, самотність і непереконливість. На його думку, «говіркі люди не здобувають віри — а це до неї прагне всіляке слово, природна мета якого й полягає в тому, аби пробудити у слухачі віру. Балакунам же ніхто не вірить, навіть якщо вони кажуть правду». Велемовність, отже, не досягає мети; кожне слово мало б викликати якийсь ефект, а проте слова говорунів летять у порожнечу.

Певність давніх філософів щодо ваги сказаного поділяли також біблійні автори. Уже Старий Завіт застерігає від безвідповідального використання мови. У Приповідках читаємо: «Кожна праця приносить користь; пуста балаканина — голод» (14, 23); «В багатомовності гріха не бракуватиме; хто стримує язик, той розумний» (10, 19). Схожих поглядів дотримуються і новозавітні автори. Скажімо, Послання апостола Якова називає стриманість у словах рисою досконалої людини, порівнюючи панування над своїм мовленням із загнуздуванням коня чи стернуванням. Ці два приклади мали показати слухачам, що стриманість впливає на плин життя, як вуздечка — на рухи коня, а стерно — на курс корабля. «Нехай, мої брати, між вами не буде багато тих, які хочуть учителями стати, знаючи, що більший засуд приймемо, бо всі ми прогрішуємося чимало. Коли хтось не завинить словом, той муж досконалий, що може загнуздати й усе тіло. Коли вкладаємо гнуздечки коням у рот, щоб вони нам корилися, ми керуємо всім їхнім тілом. А ось кораблі: хоч і які вони величезні та ще й до того гнані сильними вітрами, а кермуються ж маленьким стерном за волею стерника. Так само і язик: член маленький, а хвалиться великим! Глядіть, який вогонь малий, а запалює величезний ліс! І язик — вогонь, світ неправди! Язик, вміщений серед наших членів, бруднить усе тіло й запалює круг нашого існування, запалений і сам вогнем пекельним. Усякі роди диких звірів та птахів, гадів та морських потвор були приборкані й приборкуються людським хистом. Язика ж ніхто з людей не може вгамувати: він — зло, що спокою не знає, наповнений смертельною отрутою. Ним ми благословляємо Господа й Отця і ним кленемо людей, що створені на подобу Божу. З тих самих уст виходить благословення і прокляття. Не слід, брати мої, щоб це так було» (Як 3, 1-10).

В Ісусових повчаннях теж не бракує згадок про відповідальність, пов'язану з використанням мови. Він звертається до фарисеїв: «Гадюче поріддя, як можете ви говорити слова добрі, злі бувши? З повноти бо серця уста промовляють. Добра людина з доброго скарбу добро виносить, лиха ж з лихого скарбу лихе виносить. Кажу бо вам: За кожне пусте слово, яке скажуть люди, — дадуть відповідь судного дня за нього. Бо за словами твоїми будеш виправданий і за словами твоїми будеш засуджений» (Мт 12, 34-37). Учитель ставить вкрай високі вимоги: за кожне порожнє слово нам доведеться відповісти.

То чи взагалі варто в такому разі розтуляти рота? Чи варто розпочинати плетіння своєї історії?

Так — адже ми люди, і це саме нам Бог дав здатність комунікувати, втілену в мові. Благословення чи прокляття? Дар чи завдання? Й одне, й інше. Якщо ми люди, то нам необхідне порозуміння — і шлях до нього пролягає через мову: не тільки вербальну, а й через велетенський обшир жестів, знаків і символів, із яких людська мова складається. Питання полягає не в тому, чи використовувати мову, а в тому, як саме. І знову відповіді стародавніх філософів і християнської традиції збігаються: мовою потрібно послуговуватися відповідально. Саме через те, що слова залишають відбиток в інших людях, потрібно ставитися до них дуже обережно.

Висловлюючись щодо якоїсь справи, залишаючи коментарі в соцмережах, публікуючи статтю чи видаючи книжку, ми беремо на себе велетенську відповідальність.

Ми розуміємо, що сказане може втішати або кривдити. Ця дихотомія проілюстрована в одній із оповідок про святого Макарія Єгипетського. Варто переказати цю історію, адже вона чудово пояснює, як здатне діяти слово. Отже, якось Макарій із учнем вирушив у дорогу, і коли вони вже доходили до мети, послав того учня трохи вперед. Ідучи попереду, юнак зустрів язичника і крикнув йому: «Агов, демоне, куди біжиш?» Язичникові це не сподобалося, тож він побив учня так, що той ледве дихав, і поспішив далі. Невдовзі на шляху йому стрівся Макарій, який привітався: «Здоров'я тобі, на світ рожденному!» Здивований язичник запитав: «Що доброго ти помітив у мені, що так звернувся?» Старець пояснив, що побачив людину, яка стомлено кудись прямує, а значить, переймається чимось важливим. Тоді язичник сказав: «Я відчув каяття від твоїх слів і зрозумів, що ти — людина Божа. А от злого монаха, який образив мене, я побив на смерть», — і кинувся в ноги святому, просячись стати його учнем. Макарій зрозумів, про якого злого монаха йдеться. Вони з язичником дійшли до місця, де лежав побитий брат, узяли його на руки й занесли у поблизький храм. Усі дивувалися, бачачи з отцем язичника, який згодом став його учнем; і за прикладом того язичника навернулося ще багато інших. А Макарій іноді повторював: «Зле слово й добрих людей робить злими, а добре слово і злих людей робить добрими».

Ця проста історія про єгипетських ченців показує, які сильні емоції можуть пробудити слова. Адже в ній ідеться не так про навернення язичника, як про два різні способи ставлення до ближніх: шану до конкретної особи на противагу упередженому презирству; щире вітання на противагу образам; прийняття на противагу відкиданню. Сьогодні схожі історії найчастіше

трапляються не в пустелі, а на просторах інтернету. Тому Папа Франциск закликає до відповідального використання медій. У посланні на 53-й Світовий день соціальних комунікацій він пише: «Соціальні мережі дедалі тісніше пов'язують нас, спонукаючи до пошуків і допомоги одне одному, та треба визнати, що ними також можуть користуватися, щоб маніпулювати особистими даними задля здобуття політичних або економічних переваг, без належної поваги до особи та її прав. Статистика показує, що серед наймолодших користувачів кожен четвертий брав участь у кібербулінгу». Тож варто пам'ятати, що, висловлюючись щодо якоїсь справи, залишаючи коментарі в соцмережах, публікуючи статтю чи видаючи книжку, ми беремо на себе велетенську відповідальність. Ісус сказав, що нам доведеться дати відповідь за кожне промовлене слово. У цій перспективі зрозуміло, чому стародавні ченці прагнули радикального мовчання.

Німецький філософ Фрідріх Ніцше написав книжку «Антихристиянин» — працю, скеровану більше проти деяких культурних форм християнства, ніж проти Євангелія, але таку контроверсійну, що висновки, з неї зроблені, здатні підштовхнути до втрати віри. Уже понад сто років люди читають цей текст, перекладений багатьма мовами. І хоча сам філософ давно помер, його ідеї досі живуть — і можуть підштовхнути до сумнівів, згіршення чи навіть зневіри. Утім, із добрими книжками теж так відбувається. У IV столітті святий Августин описав у «Сповіді» своє навернення, і ця книжка вже понад півтори тисячі років допомагає людям знайти шлях до віри. Автор, як підтверджує Церква, вже давно перебуває в небесній славі, але його праця досі приносить благі плоди.

Дві дуже особисті розповіді давно померлих людей — і дві дороги, які досі ведуть у протилежні боки. Слова живуть значно довше, ніж ті, хто їх промовив. Історії тривають попри смерть тих, хто почав їх розповідати.

Текст створено за підтримки проєкту Оксфордського університету «Нові горизонти науки й релігії у Східній Європі», профінансованого фондом Джона Темплтона (The John Templeton Foundation). Думки, висловлені в тексті, належать авторові й не обов'язково збігаються з поглядами фонду.

The creation of this text was supported by the University of Oxford project 'New Horizons for Science and Religion in Central and Eastern Europe' funded by the John Templeton Foundation. The opinions expressed in the publication are those of the author(s) and do not necessarily reflect the view of the John Templeton Foundation.

ВОЙЧЕХ СУРУВКА 28 ЛИПНЯ 2021

Warning: count(): Parameter must be an array or an object that implements Countable in **/home/kairosbo/verbum.com.ua/www/wp-includes/post-template.php** on line **284**